

Maj 2006

Bra mat

– en fråga om obligatorisk ursprungsmärkning

Rapport inför miljöpartiets kongress 25-28 maj

Innehåll

Inledning.....	3
Om ursprungsmärkning.....	5
Om betydelsen av att kunna göra medvetna val.....	7
Slutsatser och <i>Min Mats</i> önskelista.....	8

Inledning

En överväldigande majoritet av de svenska konsumenterna tycker att det är viktigt att känna till ursprunget på de livsmedel som de köper. Det kan innebära en vetskap om var maten kommer ifrån, var djuren är födda och uppväxta, var grönsakerna är odlade och hur långt maten faktiskt har transporterats. Ursprunget påverkar även om en produkt bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling, och ger en närhet mellan producent och konsument. Konsumentmakt förutsätter information såsom ursprungsmärkning. En utökad obligatorisk ursprungsmärkning är så väsentlig för konsumenternas val att våra folkvalda inte längre kan bortse ifrån denna politiska fråga. Och dagens bristande matsäkerhet, som avsaknaden på obligatorisk ursprungsmärkning innebär, är faktiskt symtom på en dålig livsmedelspolitik.

Min Mat kan i denna rapport visa att ledande miljöpartister inom riks- och kommunpolitiken mangrant ställer upp på kraven om utökad konsumentmakt och obligatorisk ursprungsmärkning av livsmedel. Den aktuella rundringningen¹ om inställningen till obligatorisk ursprungsmärkning av livsmedel har genomförts inför miljöpartiets kongress bland framträdande politiker i miljöpartiet, som redan är ett stödparti till regeringen och som inom mindre än ett års tid kan sitta i Sveriges regering.

Denna undersökning visar glädjande nog att framträdande miljöpartister i stor eller mycket stor utsträckning ser på mat och ursprung på samma sätt som väljarna:

- Hälften av de uppringda miljöpartisterna anser t ex att det bästa argumentet för att köpa svenskproducerade råvaror är att det svenska jordbrukets högre krav gällande t ex djurhållning, uppfödning och användning av antibiotika och kemikalier, gör råvarorna mer säkra och hälsosamma.
- Samtliga uppringda miljöpartister anser att den bästa strategin för att möta en tuffare konkurrenssituation **inte** är att sänka kraven för svensk matproduktion. Istället vill man förbättra informationen till konsumenterna för att det ska bli lättare att göra medvetna val i butiken med hänsyn till exempelvis kvalitet och hälsa.

¹ Rundringningen har genomförts av analysföretaget United Minds på uppdrag av *Min Mat*. Deltagande var 40 framträdande miljöpartister, aktiva inom riks- och kommunpolitiken.

- 39 av de 40 uppringda miljöpartisterna tycker därför att det borde vara obligatoriskt med märkning av ursprungsland på fler råvaror än idag, just för att möjliggöra denna valfrihet för konsumenterna.

Vi skulle önska att obligatorisk ursprungsmärkning som politisk fråga gavs en större uppmärksamhet av ledande politiker, i synnerhet inför valet i höst. I och med det stora konsumenttryck som finns borde det vara ett enkelt beslut att tillgodose dessa krav.

Utmaningen för miljöpartiet idag blir därför om partiet – i enlighet med önskemålen från ett antal ledande miljöpartister runt om i landet samt nio av tio konsumenter – tydligt kommer att förorda en utvidgad konsumentmakt genom obligatorisk ursprungsmärkning på livsmedel, så som redan gäller i Frankrike och Irland.

Min Mat,

Stockholm i maj 2006

Om ursprungsmärkning

Obligatorisk märkning

Den obligatoriska märkningen av livsmedel är idag långt ifrån heltäckande. Bestämmelserna för obligatorisk ursprungsmärkning inom EU – som alla medlemsländer lyder under sedan september 2002 – gäller bara för färskt och fryst helt, skivat och malet nötkött. Ursprungsmärkningen var en effekt av utbrottet av BSE (galna ko-sjukan).

Den gäller inte för till exempel nötkött på restauranger eller korv och köttbullar som även innehåller andra ingredienser. Inte heller för så kallade köttberedningar där köttet tillförts marinad eller kryddor. Dock omfattas ägg, frukt och grönt samt honung också av kraven på obligatorisk ursprungsmärkning.

För nötkött gäller att det ska framgå på förpackningen i vilket land ett djur är fött, uppfött, var det är slaktat och i vilket land köttet är styckat och urbenat eller malet. Märkningen ska visa slakteriers kontrollnummer och innehålla ett referensnummer, en slags kod, som fastställer sambandet mellan köttet och djuret det kommer ifrån. Det är den som märker varan som har ansvaret för att ursprungsmärkningen är korrekt.

Ursprungsmärkning underlättar möjligheten att kunna spåra köttets ursprung i samtliga led i försäljningskedjan. Kravet på spårbarhet gäller för övrigt alla livsmedel från och med den 1 januari 2005 inom EU. Spårbarheten syftar till att snabbt kunna vidta åtgärder för att hindra produktion eller försäljning av hälsovådliga produkter.

I Irland bedrivs redan utökad obligatorisk ursprungsmärkning och i Frankrike tillämpas en lagstiftning för utökad ursprungsmärkning i restaurangmiljö, som gäller inte bara nötkött, utan även exempelvis behandlat nötkött, halvfabrikat, fläsk och fågel. Bakgrunden till den lagstiftningen präglas av konsumenternas rätt till information att välja matvaror utifrån bland annat ursprungsland.

Överenskommelse om frivillig märkning räcker inte

För att underlätta för den enskilde konsumenten att göra sina val av matvaror ingick en majoritet av detaljhandels representanter och livsmedelsproducenterna i september 1995 en överenskommelse att bedriva frivillig ursprungsmärkning av kött och oblandad chark. Innan dess

hade motsvarande överenskommelse träffats om ursprungsmärkning av frukt och grönt. Principen tillämpas också i andra delar av Europa. Tanken med den frivilliga ursprungsmärkningen är att även andra produkter i dagligvaruhandeln än nötkött, ägg, frukt och grönt samt honung ska vara tydligt märkta med ursprungsland. Det är bra.

Tyvärr tillåter principen om frivillighet alltför mycket egna tolkningar av vad som kännetecknar ett ursprungsland. Det innebär också att industri och handlare helt kan frångå märkning av köttprodukter utöver vad lagstiftning kräver. Det är till exempel inte alltid säkert att konsumenten får en vara från Sverige bara för att den är märkt med en svensk flagga. Detta är naturligtvis mycket allvarligt för tilltron till all märkning och konsumenternas möjlighet att göra aktiva val av matvaror och därmed utöva sin konsumentmakt.

Nio av tio svenskar stöder utökad ursprungsmärkning

Stödet för ursprungsmärkning av mat är starkt bland svenska konsumenter. En opinionsmätning som Temo genomförde i september 2004, på uppdrag av *Min Mat*, visade att nio av tio svenskar visar stöd för att andra råvaror än nötkött också bör ursprungsmärkas. Nio av tio konsumenter gav också sitt stöd till ursprungsmärkning av hel- och halvfabrikat där nötkött ingår.

Djuretik viktigt

Tydlig information och möjlighet att utöva sin konsumentmakt hamnar mycket högt på de svenska konsumenternas agenda. Det är naturligt att människor vill veta var maten kommer ifrån. En konsumentstudie från oktober 2005, *Matvalet*, visade att kravet på att veta ursprunget på köttfärsen är viktigare än priset.

Det är lika självklart att konsumenter också bryr sig om hur djuren har skötts. En undersökning från 2005, genomförd av uppropet *Veterinärer för svenska mervärden* i samarbete med *Min Mat*, visade att 83 procent av svenskarna tycker att djurhållningen har inverkan på hur hälsosam en matprodukt är. För en majoritet (54 procent) är det viktigare att veta att djuren har haft det bra än att priset är förmånligt. Det handlar bland annat om att ge djuren gott om utrymme, och att inte utsätta dem för onödigt lidande. Ytterst handlar det om respekt för djuren och deras hälsa. Detta förutsätter dock att konsumenterna har tillräcklig information.

Om betydelsen av att kunna göra medvetna val

Utan fullständig produktinformation förfelas och försvåras konsumenternas val av livsmedelprodukter i såväl handeln som på restaurang. Utan en utökad, tydlig och obligatorisk ursprungsmärkning finns risken att följden blir negativa konsekvenser för konsumentens önskemål om trygghet och valfrihet. Otydligheten innebär också att konsumenten inte har den information som krävs för att kunna välja eller välja bort vid köptillfället i handeln eller på restaurangen. Ur ett rent konsumentmaktsperspektiv så är detta djupt beklagligt.

En marknad utan obligatorisk märkning på exempelvis gris- eller fågelkött riskerar att sprida osäkerhet kring allt ursprung och all kvalité inom breda livsmedelskategorier. Idag gäller olika regler och olika villkor för diverse matvaror och märkningar. Med denna situation hindras den positiva möjligheten för konsumenten att kunna göra medvetna val av mat och matvaror oavsett om det är kyckling, nöt- eller fläskkött som man handlar i butiken.

Slutsatser och *Min Mats* önskelista

- Dagens obligatoriska märkning av nötkött och ägg bör naturligtvis utökas för att omfatta även andra animaliska produkter, inklusive griskött och fågel. Obligatorisk ursprungsmärkning är ett utmärkt sätt att både ta tillvara konsumentens intressen och möjliggöra aktiva konsumentval.
- Det går tyvärr inte att förlita sig på frivillig märkning. Den ger idag inte konsumenten den tydliga och korrekta information som krävs för att i alla lägen kunna göra ett aktivt val i butiken. Detta faktum försvårar konsumenternas önskan att låta medvetna val ligga till grund för köpbeslut. Därför behövs en utökad obligatorisk ursprungsmärkning nu.
- Vi vill införa obligatorisk ursprungsmärkning också i restaurangmiljöer och i storhushåll. Konsumenterna måste kunna göra medvetna val även när det gäller halvfabrikat och när man köper maten över disk eller på restaurang. Det finns ett lika stort behov av att ursprungsmärka maten på den offentliga tallriken som maten i den privata stekpannan. Vi tänker kanske speciellt på skolornas restauranger där våra barn får stora delar av det dagliga näringsintaget.
- Vi vet att svenska konsumenter vill ha en mer omfattande ursprungsmärkning. Det är tydligt att det folkliga stödet för märkt mat är betydande, vilket politikerna bör ta hänsyn till. Ursprungsmärkningsfrågan engagerar 93 procent av befolkningen och breda led in i de politiska partierna, vilket vår rundringning till ledande miljöpartister tydligt visar.
- Att svenskar vill ha obligatorisk ursprungsmärkning är inte förvånande. Kravet värnar om det aktiva konsumentvalet som möjliggör att viktiga mervärden som etik, hälsa, miljö och djurskötsel kan komma till sin rätt. Frankrike och Irland tillämpar redan separata lagstiftningar för en utökad ursprungsmärkning.

Och om de kan – varför kan inte vi?